

mpc
METODICKO-PEDAGOGICKÉ CENTRUM

Európska únia
Európsky sociálny fond

Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť / Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ

Mgr. Eva Merňáková

Využívanie aktivizujúcich metód vo vyučovaní slovenského jazyka a literatúry

Osvedčená pedagogická skúsenosť edukačnej praxe

Prešov
2014

Vydavateľ: Metodicko-pedagogické centrum, Ševčenkova 11,
850 01 Bratislava

Autor OPS/OSO: Mgr. Eva Merňáková

Kontakt na autora: Súkromná obchodná akadémia, Petrovianka 34, 080 05 Prešov,
evkamer@centrum.sk

Názov OPS/OSO: Využívanie aktivizujúcich metód vo vyučovaní slovenského jazyka
a literatúry

Rok vytvorenia OPS/OSO: 2014
XII. kolo výzvy

Odborné stanovisko vypracoval: PhDr. Tatiana Jursová

Za obsah a pôvodnosť rukopisu zodpovedá autor. Text neprešiel jazykovou úpravou.

Táto osvedčená pedagogická skúsenosť edukačnej praxe/osvedčená skúsenosť odbornej praxe bola vytvorená z prostriedkov národného projektu Profesionálny a kariérový rast pedagogických zamestnancov.

Projekt je financovaný zo zdrojov Európskej únie.

Kľúčové slová

Aktivizujúca metóda. Čítanie s porozumením. EUR. Kritické myslenie. Tvorivé písanie.

Anotácia

Práca sa zaoberá implementáciou aktivizujúcich metód vo vyučovaní slovenského jazyka a literatúry. Zachytáva podrobný metodický postup vyučovacích jednotiek s využitím vhodných aktivizujúcich metód, v ktorých žiaci svojou aktívnou činnosťou prichádzajú na nové poznatky. Je doplnená analýzou a hodnotením každej vyučovacej jednotky, vlastným odporúčaním pre prax, prílohami, ktoré slúžia ako názorná ukážka študijného materiálu a pracovných listov. Tieto vlastné návrhy hodín boli overené v reálnych edukačných situáciách. Úlohy vychádzajú z obsahového štandardu a cieľových požiadaviek zo slovenského jazyka na stredných školách (ISCED 3A).

Akreditované programy kontinuálneho vzdelávania

Aplikácia moderných vyučovacích metód a koncepcií vo vyučovaní predmetu slovenský jazyk a literatúra	1257/2013-KV
Predmet slovenský jazyk a literatúra v kontexte so školským vzdelávacím programom na strednej škole	1138/2013-KV

OBSAH

ÚVOD	5
1 OPIS OSVEDČENEJ PEDAGOGICKEJ SKÚSENOSTI.....	7
2 UKÁŽKY SPRACOVANÝCH METODÍK S VYUŽITÍM AKTIVIZUJÚCICH METÓD VO VLASTNOM VYUČOVANÍ	9
2.1 Model vyučovacej jednotky – Frazeologizmy	9
2.2 Model vyučovacej jednotky – Rozprávanie ako slohový postup a slohový útvár.....	13
2.3 Model vyučovacej jednotky – Znaký rozprávania	16
2.4 Model vyučovacej jednotky – Cvičná slohová práca	18
2.5 Model vyučovacej jednotky – Pravidlo o rytmickej krátení	20
2.6 Model vyučovacej jednotky – Vznik a vývin slovenského jazyka – staroslovienčina	23
3 ODPORÚČANIA PRE PRAX	27
ZÁVER	28
ZOZNAM PRÍLOH	33

ÚVOD

V predmete slovenský jazyk a literatúra došlo ku kurikulárnej transformácii, ktorá vychádza z princípov didaktického konštruktivismu. Zmena nastala nielen v korekcii obsahu vzdelávania, ale zároveň došlo aj k inovácii v oblasti metód či postupov. Dôraz sa kladie aj na samotný efektívny priebeh učenia sa žiaka, či tvorivosť a komunikáciu. Žiakov vo výchovno-vzdelávacom procese máme podnecovať ku kritickému mysleniu, k objavovaniu sveta a okrem získavania vedomostí a zručností k vytváraniu si životných postojov. Táto zmena si vyžaduje, aby sa učitelia zbavili tradičných metód založených na transmisívnosti a sústredili svoju pozornosť na nový spôsob výučby, v ktorom by využívali činnosti založené na aktivite žiaka a zároveň eliminovali metódy výkladu a rozhovoru na hodinách slovenského jazyka a literatúry. V rámci aktivizujúcich metód učiteľ vystupuje v pozícii nositeľa informácií, koordinátora jednotlivých aktivít. Výberom vhodnej aktivizujúcej metódy môžu učitelia podať učivo zaujímavejšou formou.

V predloženej práci prezentujem vlastné tvorivé skúsenosti z vyučovania slovenského jazyka a literatúry na strednej odbornej škole podľa ISCED 3A, pričom prinášam inovatívne postupy v rámci novej koncepcie predmetu. Snažila som sa vytvoriť metodiku inovatívnych metód získavania a fixovania vedomostí s dôrazom na samostatnosť, komunikáciu vo vyučovacom procese, rozvoj tvorivosti, čítania s porozumením, efektívneho učenia sa, ako aj rozvoja kritického myslenia. Pri predkladaných návrhoch vyučovacích jednotiek som použila nasledujúce metódy a formy práce: aktivizujúce metódy (riadená diskusia, silne štruktúrovaný brainstorming, pexeso, práca s textom, tvorivé písanie), stratégia vyučovania a myslenia EUR, práca s IKT, kooperatívna práca žiakov.

V práci prezentujem podrobný metodický postup šiestich vyučovacích jednotiek s využitím vhodných aktivizujúcich metód, v ktorých žiaci svojou aktívnou činnosťou prichádzajú na nové poznatky. Kapitoly sú doplnené vlastným odporúčaním pre prax. Prvá vyučovacia hodina bola zameraná na získavanie a upevňovanie vedomosti o frazeologických jednotkách v 1. ročníku strednej školy. Druhá vyučovacia hodina sa venovala problematike rozprávania ako slohového postupu a slohového útvaru v 3. ročníku strednej školy, pričom na túto hodinu nadväzovali ďalšie, v ktorých sme sa zaoberali znakmi rozprávania a nácvikom cvičnej slohovej práce (rozprávanie). Na 5. vyučovacej hodine sme si zopakovali učivo o rytmickej krátení pomocou IKT a posledná hodina bola venovaná vzniku a vývinu slovenského jazyka – staroslovienčine v 3. Ročníku SŠ. Prácu dopĺňajú prílohy, ktoré slúžia ako názorná ukážka študijného materiálu a pracovných listov.

Práve využitím zaujímavých aktivizujúcich metód sa snažím zefektívniť výučbu slovenského jazyka a literatúry, zvýšiť záujem žiakov o predmet, prehĺbovať ich vedomosti a zlepšovať študijné výsledky. Aktivizujúcich metód je mnoho, treba len vyskúšať, ktoré z nich použijeme na dosiahnutie najoptimálnejšieho cieľa.

1 OPIS OSVEDČENEJ PEDAGOGICKEJ SKÚSENOSTI

Ponúkaná pedagogická skúsenosť súvisí s vyučovaním slovenského jazyka a literatúry podľa ISCED 3A. Nedávna reforma v oblasti školstva priniesla výrazné zmeny. Didaktická koncepcia a pedagogická dokumentácia predmetu slovenský jazyk a literatúra v súčasnosti vychádza z princípov konštruktivismu, ktorý je založený na podnecovaní žiaka aktívne získavať vedomosti, zručnosti a postoje na základe vlastného skúmania a tvorivosti. Zároveň žiaci majú získať také vedomosti, zručnosti a návyky, ktoré budú vedieť uplatniť v praxi. Vo vyučovaní sa upúšťa od memorovania, učiteľ sa stáva vo vyučovaní koordinátorom jednotlivých činností žiakov a dôraz sa kladie na samostatnosť či aktivitu. Preto je potrebné implementovať do vyučovacieho procesu také metódy, ktoré budú rozvíjať tieto kompetencie.

Hlavný cieľ:

Hlavným cieľom osvedčenej pedagogickej skúsenosti je poukázať na inovatívne a efektívne stratégie a aktivity vo vyučovaní slovenského jazyka a literatúry s využitím aktivizujúcich metód. Práca zachytáva podrobný metodický postup vyučovacích jednotiek s využitím vhodných aktivizujúcich metód vo vyučovacích jednotkách slovenského jazyka a literatúry, v ktorých žiaci svojou aktívnou činnosťou prichádzajú na nové poznatky. Tieto podkapitoly sú doplnené hodnotením každej vyučovacej jednotky s vlastným odporúčaním pre prax. Prácu dopĺňajú prílohy, ktoré slúžia ako názorná ukážka študijného materiálu a pracovných listov.

Čiastkové ciele:

- poskytnúť učiteľom slovenského jazyka a literatúry metodický materiál na vyučovanie SJL s využitím aktivizujúcich metód,
- zvýšiť samostatnosť, aktivitu a záujem žiakov získavať nové vedomosti, zručnosti vlastnou aktívnou činnosťou, rozvíjať kritické myslenie, tvorivosť.

Pri predkladaných návrhoch vyučovacích jednotiek som použila nasledujúce metódy a formy práce:

- práca s IKT,
- kooperatívna práca žiakov,
- stratégia vyučovania a myslenia EUR,
- rozvoj kritického čítania a myslenia,
- tvorivé písanie - tvorba vlastných textov,
- práca so slovníkmi,
- aktivizujúce metódy: riadená diskusia, silne štruktúrovaný brainstorming, pexeso, práca s textom, tvorivé písanie.

Špecifikácia cieľovej skupiny

Cieľovou skupinou, na ktorú je osvedčená pedagogická skúsenosť zameraná, sú pedagógovia vyššieho sekundárneho vzdelávania:

- kategória pedagogických zamestnancov: učiteľ
- podkategória: pedagogických zamestnancov podľa § 13 zákona č. 317/2009 Z. z. o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov: učiteľ pre úplné stredné všeobecné vzdelávanie a učiteľ pre úplné stredné odborné vzdelávanie (učiteľ strednej školy)
- vzdelávacia oblasť: Jazyk a komunikácia

- typ školy, ročník: stredná škola, 1. – 4. ročník
- vyučovací predmet: slovenský jazyk a literatúra
- tematické celky: Lexikológia, Štylistika, Fonetika a fonológia, Jazyk a reč
- Názov programu kontinuálneho vzdelávania: Aplikácia moderných vyučovacích metód a koncepcií vo vyučovaní predmetu slovenský jazyk a literatúra; Predmet slovenský jazyk a literatúra v kontexte so školským vzdelávacím programom na strednej škole

OPS rozvíja u žiakov tieto kompetencie:

- vyjadriť sa súvisle a výstižne písomnou a ústnou formou,
- čítať s porozumením,
- určiť, ktoré informácie sú dôležité,
- používať vyššie myšlienkové procesy,
- byť aktívny vo vyučovaní,
- používať vhodné argumenty a vyjadriť svoj názor,
- pracovať kooperatívne, ale aj samostatne,
- vyberať a hodnotiť získané informácie, spracovávať a využívať vo svojom učení,
- pri riešení problémov hľadať a využívať rôzne informácie,
- naučiť sa učiť,
- vyjadrovať sa na úrovni základnej kultúrnej gramotnosti prostredníctvom umeleckých a iných vyjadrovacích prostriedkov,
- ceniť si a rešpektovať kultúrno-historické dedičstvo a ľudové tradície.

2 UKÁŽKY SPRACOVANÝCH METODÍK S VYUŽITÍM AKTIVIZUJÚCICH METÓD VO VLASTNOM VYUČOVANÍ

Protipólom klasického vyučovania je aktivizujúce, inovačné vyučovanie, ktoré zvyšuje efektívnosť vyučovacieho procesu. Používanie rozmanitých vyučovacích metód pôsobí na žiakov motivačne a vyučovanie sa stáva atraktívnejším, príjemnejším či zábavnejším. Spomedzi rôznych vyučovacích metód a koncepcií, ktoré ponúka pedagogická teória, v tejto kapitole som spracovala šesť vyučovacích jednotiek s využitím aktivizujúcich metód, ktoré podľa nás majú svoje miesto vo vyučovaní slovenského jazyka a literatúry, pretože podnecujú aktivitu žiaka a vyučovací proces sa stáva prít'azlivejší či pestrejší.

V tejto kapitole prezentujem vlastné návrhy šiestich vyučovacích jednotiek s dôrazom na využitie aktivizujúcich metód. Tieto vlastné inovatívne návrhy som overila vo vlastnom vyučovaní. V konkrétnych modeloch vyučovacích jednotiek je rozpracovaná štruktúra na báze deskripcie.

2.1 Model vyučovacej jednotky – Frazeologizmy

V prvom modeli spracúvam problematiku frazeologických jednotiek, ktoré sa vyučujú v prvom ročníku strednej školy podľa ISCED 3A. Práve táto časť je z môjho pohľadu vhodnou ukážkou na využitie aktivizujúcich metód. Pre spracovanie tejto témy sme si zvolili koncepciu vyučovacieho procesu konštruktivismus – metódy a stratégie učenia EUR, ktorá aktívne vedie žiakov k odhaľovaniu a k osvojovaniu si nových poznatkov. Odporúčam túto tému odučiť vo vyučovacom bloku 90 minút.

Ročník: prvý, stredná škola ISCED 3A

Trvanie vyučovacej jednotky: vyučovací blok – 90 minút

Tematický celok: Lexikológia – náuka o slove

Téma vyučovacej jednotky: Frazeologické jednotky

Obsahový štandard: frazeologizmus, príslovie, porekadlo, pranostika

Ciele vyučovacej jednotky:

- **Kognitívne ciele:** definovať frazeológiu; charakterizovať frazeologizmy; vyjadriť vlastnými slovami význam frazeologizmov; vysvetliť funkciu frazeologizmov v jazykovom prejave; vyhľadať v texte požadované informácie; rozlíšiť príslovia, porekadlá a pranostiky; vytvoriť vlastný text na základe dodržania stanoveného žánru (slohového postupu, jazykového štýlu) a ústne ho prezentovať;
- **Afektívne ciele:** akceptovať názory iných; obhájiť svoj názor; spolupracovať v skupine; prijímať, alebo odmietať názor iných na základe dôkazov; veriť svojim schopnostiam;
- **Psychomotorické ciele:** precvičovať si jazykové zručnosti.

Kľúčové kompetencie:

- **komunikačné kompetencie:** vyjadrovať sa ústne a písomne primerane situácii; čítať s porozumením; pozorne počúvať; prezentovať informácie jasne, stručne, zrozumiteľné;
- **interpersonálne kompetencie:** efektívne pracovať s inými ľuďmi, učiť sa od nich; preberať spoluzodpovednosť za prácu v tíme;

- **učebné kompetencie:** zabezpečiť si relevantné zdroje informácií obsahujúce učivo, ktoré sa treba naučiť, prečítať; byť aktívny na vyučovaní;
- **kognitívne kompetencie:** určiť, ktoré informácie sú dôležité; používať vyššie myšlienkové procesy; schopnosť domysliť, rozpracovať detaily riešenia;
- **informačné kompetencie:** efektívne sprostredkovať informácie v rôznych podobách (slovne, písomne, graficky).

Typ vyučovacej jednotky: kombinovaný (vyučovacia hodina výkladu a osvojovania si nových vedomostí, hodina utvárania a osvojovania zručností a návykov).

Organizačná forma vyučovacej jednotky: skupinová práca, práca vo dvojiciach, individuálna práca, frontálna.

Vyučovacie metódy: riadená diskusia, výklad, pexeso, práca s textom, práca so slovníkmi.

Zásady: zásada uvedomelosti a aktivity, zásada názornosti, systematickosti, primeranosti, trvácnosti.

Materiálno-didaktické prostriedky: pripravený pracovný materiál, učebnica, *Malý frazeologický slovník*, zošit, písacie potreby, interaktívna tabuľa, pexeso.

Metodický postup s hodnotením k téme: „Frazeologizmy“

Evokácia

Vo fáze evokácie som žiakom nenápadne načrtla problém frazeológie tým, že s touto jazykovednou disciplínou sa určite stretli a taktiež aj vo svojom jazykovom prejave používajú frazeologické jednotky, aj keď si to možno neuvedomujú. Až následne začali pracovať.

Vytvorila som dvojice podľa zasadacieho poriadku a rozdala som *Malý frazeologický slovník*. Úlohou žiakov bolo počas piatich minút vyhľadať frazémy, ktoré už niekedy použil alebo sa s nimi stretli v komunikácii s rovesníkmi. Ešte predtým som im vysvetlila, ako sa pracuje s takýmto typom slovníka. Žiaci uvádzali príklady ako: *pre nič za nič; nevie, kde mu hlava stojí; akoby mu z oka vypadol; ani v päte to nemá; ísť sa pást; preskočilo mu v hlave; piť krv niekomu; vykrútiť krv; mať svoj rozum* a pod. Na základe tejto aktivity si žiaci uvedomili, že vo svojom prejave používajú frazeologické jednotky a postupne si začali vybavovať s týmto pojmom aj iné súvislosti.

V ďalšej časti som na interaktívnej tabuli zobrazila úlohu (Obrázok 1), ktorá nasledovala. Žiaci mali počas 2 minút napísať vlastnú definíciu pojmu frazeologizmus. Po dopísaní vytvorili dvojice (so svojím spolusediacim) a na základe vlastných definícií vytvorili jednu spoločnú. Po dvoch minútach žiaci prečítali svoje charakteristiky a v riadenej diskusii posúdili, ktorá z definícií je najvýstižnejšia, najzrozumiteľnejšia. Definíciu triedy sme si zapísali na interaktívnu tabuľu.

Napíšte vlastnú definíciu pojmu FRAZEOLOGIZMUS

Vlastná definícia:
 .....

Definícia dvojice:
 .....

Definícia triedy:
 .....

Obrázok 1 Definícia frazeologizmov

Prameň: vlastný návrh

V tejto fáze si žiaci aktívnou činnosťou vybavovali vedomosti, ktoré už mali o frazeologizmoch zo základnej školy. Táto úloha mala motivačný charakter, splnila svoj cieľ, žiaci boli aktívni a očakávali, čo sa bude diať ďalej.

Uvedomenie

Vo fáze uvedomenia prichádzajú žiaci do kontaktu s novými informáciami, t.j. s novou učebnou látkou. Preto som zvolila metódu, ktorou som žiakov udržala byť aktívnymi. Vo vyučovaní slovenského jazyka a literatúry učiteľ tradične využíva prácu s textom. Tradičná hodina začína metódou výkladu o predkladanom probléme a až potom nasleduje práca s textom. A práve tu som zaužívanú metódu výkladu nahradila prácou s neliterárnym textom, tzn. použila som informačný text, ku ktorému som pripravila úlohy na rozvoj čitateľskej gramotnosti. Vychádzala som z toho, že aj teoretické poznatky sa dajú získať tak, aby žiaci boli aktívni a nie pasívni pozorovatelia a získali zručnosť pracovať s textom.

Každému žiakovi som rozdala pripravený pracovný list s úlohami (Príloha 1). Žiaci pracovali počas 10 minút individuálne. Tí šikovnejší vypracovali úlohy skôr.

Pracovný list pozostával zo šiestich úloh, pričom úlohy 2. – 5. sú zatvorené s výberom jednej správnej odpovede zo štyroch ponúknutých možností. Prvá úloha predstavovala otvorenú úlohu, v ktorej žiaci mali vypísať jedno synonymum k slovu frazeologizmus. V poslednej úlohe žiaci označovali, či jednotlivé výroky sú pravdivé/nepravdivé.

Úlohy k textu:

1. Napíšte 1 synonymum k slovu frazeologizmus. ....
2. Ktoré z nasledujúcich tvrdení vyplýva z ukážky?
  - a) Frazeologizmus „Kto druhému jamu kope, sám do nej spadne“ je porekadlo.
  - b) Frazeologizmus „Kto druhému jamu kope, sám do nej spadne“ je príslovie.
  - c) Frazeologizmus „Kto druhému jamu kope, sám do nej spadne“ je pranostika.

d) Frazeologizmus „Kto druhému jamu kope, sám do nej spadne“ je frazéma prevzatá z mytológie.

3. Z textu vyplýva, že

a) frazémy vznikli v minulosti.

b) frazémy nie sú odrazom zvyklostí našich predkov.

c) frazémy vznikajú len v súčasnosti.

d) frazémy vznikali v minulosti, ale zároveň vznikajú aj v súčasnosti.

4. V ktorej možnosti sa nenachádza pranostika?

a) Katarína na ľade, Vianoce na blate.

b) Keď na Sergeja vetry dujú, po celú zimu nás navštevujú.

c) Medardova kvapka 40 dní kvapká.

d) Čo ťa nepáli, nehas!

5. Ktorá možnosť nie je pravdivá?

a) Gramatické tvary frazém môžeme meniť.

b) Sú súčasťou bežnej komunikácie.

c) Vznikajú na základe prenesenia významu.

d) Frazémy môžu obsahovať aj archaizmy.

6. Určte, či je tvrdenie pravdivé (P) alebo nepravdivé (N):

Frazeologizmy majú obrazný charakter. P – N

Môžu mať intelektuálny alebo ľudový pôvod. P – N

Neumožňujú nám komplexnejšie vystihnúť skutočnosť. P – N

Frazeologizmus pozostáva z jedného slova. P – N

Po uplynutí času nasledovala spoločná kontrola vypracovaných úloh. Vyvolala som žiaka, ktorý prečítal znenie otázky a zároveň svoju odpoveď. Nastala atmosféra kooperácie a vzájomnej konfrontácie výsledkov. Niektorí žiaci poukázali na to, že oni majú iné podľa nich správne riešenie, preto sme sa spoločne snažili dospieť k správne riešeniu tým, že sme hľadali potrebné informácie v texte. V tejto fáze si žiaci osvojili nové informácie a zároveň si uvedomili, že aj oni vo svojom jazykovom prejave používajú frazeologizmy.

Kľúč správnych odpovedí:

1. frazéma, frazeologická jednotka;

2. b;

3. d;

4. d;

5. a;

6. pravdivé, pravdivé, nepravdivé, nepravdivé.

Reflexia

V poslednej fáze som využila metódu pexesa, v ktorej žiaci hľadajú páry na základe sémantických vzťahov. Každá dvojica dostala obálku s pexesom (Príloha 2), ktoré pozostávalo z 10 kartičiek červenej farby (začiatok frazeologizmu) a z 10 kartičiek modrej farby (pokračovanie frazeologizmu). Úlohou žiakov bolo vytvoriť frazeologizmus, napísať ho do zošita, vlastnými slovami vysvetliť jeho význam a určiť, či ide o príslovie, porekadlo alebo pranostiku. Žiaci mali k dispozícii *Malý frazeologický slovník*. Po vypracovaní úloh nasledovala spoločná kontrola a konfrontácia výsledkov. Dvojice postupne prečítali vytvorenú frazeologickú jednotku, vysvetlili ju a určili, o ktorý ľudový frazeologizmus ide. Žiaci s dvojicou súhlasili, alebo ju dopĺňali, resp. ju opravili.

V závere hodiny som slovné vyzdvihla aktivitu žiakov a vyjadrila spokojnosť s ich prácou na hodine. Taktiež som nechala samotných žiakov, aby vyhodnotili svoju činnosť. V rámci sebareflexie boli so svojou prácou spokojní. Zároveň som sa pýtala, čo si zapamätali z dnešnej hodiny. Postupne som vyvolávala žiakov, ktorí sa hlásili a oni vlastnými slovami vysvetľovali, čo sa na hodine naučili. Spoločne sa zhodli, že vyučovací blok bol zaujímavý a viac si zapamätali ako pri tradičnom vyučovaní.

Hodinu som ukončila zadaním a vysvetlením domácej úlohy. Žiaci si mali pripraviť krátky text, do ktorého zakomponujú čo najviac frazeologických jednotiek (Príloha C). Ako pomôcka im slúžil *Malý frazeologický slovník*, no taktiež som ich upozornila na internetové stránky, na ktorých môžu vyhľadať frazémy. Ponechala som na nich, ktorý žáner využijú. Upozornila som ich však na to, že môžu napísať krátky príbeh, charakteristiku, úvahu a pod. S týmito vytvorenými textami sme pracovali na nasledujúcej hodine. Nebolo potrebné žiakov násilne vyvolávať, pretože sami chceli prečítať svoju prácu. Ostatní žiaci si počas čítania robili poznámky a zapisovali frazeologické jednotky, ktoré v texte odzneli. Kontrola domácej úlohy sa niesla v pozitívnej atmosfére, pretože niektoré texty u žiakov vyvolávali úsmev na tvári a žiaci pozorne počúvali, aby im nič neušlo. Po odznení prác sme spoločne so žiakmi vybrali 3 práce, ktoré som ohodnotila známku výborný.

2.2 Model vyučovacej jednotky – Rozprávanie ako slohový postup a slohový útvar

Tento model vyučovacej jednotky predstavuje návrh hodiny pri preberaní pojmu rozprávanie. Rozprávanie je jedným z povinných slohových útvarov v rámci maturitnej skúšky z materinského jazyka, preto je potrebné mu venovať dostatočný počet hodín.

Ročník: tretí, stredná škola ISCED 3A

Trvanie vyučovacej jednotky: 45 minút

Tematický celok: Štylistika

Téma vyučovacej jednotky: Rozprávanie ako slohový postup a slohový útvar

Obsahový štandard: rozprávanie, autorská reč, reč postáv, dramatizujúce jazykové prostriedky

Ciele vyučovacej jednotky:

- **Kognitívne ciele:** charakterizovať rozprávanie ako slohový postup a slohový útvar; vyjadriť vlastnými slovami rozdiel medzi slohovým postupom a slohovým útvarom;
- **Afektívne ciele:** akceptovať názory iných; obhájiť svoj názor; spolupracovať v skupine; prijímať, alebo odmietajú názor iných na základe dôkazov; veriť svojim schopnostiam;
- **Psychomotorické ciele:** precvičovať si jazykové zručnosti.

Kľúčové kompetencie:

- **komunikačné kompetencie:** vyjadrovať sa ústne a písomne primerane situácii; čítať s porozumením; pozorne počúvať; prezentovať informácie jasne, stručne, zrozumiteľné;
- **interpersonálne kompetencie:** efektívne pracovať s inými ľuďmi, učiť sa od nich; preberať spoluzodpovednosť za prácu v tíme;
- **učebné kompetencie:** zabezpečiť si relevantné zdroje informácií obsahujúce učivo, ktoré sa treba naučiť, prečítať; byť aktívny na vyučovaní;
- **kognitívne kompetencie:** určiť, ktoré informácie sú dôležité; používať vyššie myšlienkové procesy; schopnosť domyslieť, rozpracovať detaily riešenia;
- **informačné kompetencie:** efektívne sprostredkovať informácie v rôznych podobách (slovne, písomne, graficky).

Typ vyučovacej jednotky: kombinovaný (vyučovacia hodina výkladu a osvojovania si nových vedomostí, hodina utvárania a osvojovania zručností a návykov).

Organizačná forma vyučovacej jednotky: skupinová práca, frontálna.

Vyučovacie metódy: riadená diskusia, cinquain, Philips 66, výklad, rozhovor.

Zásady: zásada uvedomelosti a aktivity, zásada názornosti, systematickosti, primeranosti, trvácnosti.

Materiálno-didaktické prostriedky: pripravený pracovný materiál – hárok papiera A2, učebnica, zošit, písacie potreby, interaktívna tabuľa, prezentácia v PowerPointe.

Metodický postup s hodnotením k téme: „Rozprávanie ako slohový postup a slohový útvar“

V prvej fáze hodiny som chcela žiakov podnieť k tomu, aby popremýšľali o tom, čo už poznajú. Na základe silne štruktúrovaného brainstormingu si aktívne vybavovali všetko, čo o danej téme už vedia a zároveň si to aj zapísali. Predpokladali sme, že žiaci sa s daným pojmom (rozprávanie) už stretli na hodinách slovenského jazyka a literatúry na základnej či strednej škole. Hneď v úvode som ich rozdelila do skupín podľa zasadacieho poriadku. Osvedčila sa mi práca v menších skupinách (4 – 5 žiakov), preto zoskupovanie do skupín som podriadila aktuálnemu počtu žiakov. Skupinám som rozdala vopred pripravený hárok papiera A2 s už vopred načrtnutou schémou štvorlístka.

Obsah cinquainu je nasledovný:

1. prvý riadok (vyplní učiteľ): obsahuje názov témy, o ktorej žiaci uvažujú, na tejto vyučovacej hodine ide o pojem rozprávanie;
2. druhý riadok: žiaci zapíšu dve prídavné mená, ktoré najvýstižnejšie charakterizujú pojem rozprávanie;
3. tretí riadok: žiaci zapíšu tri slovesá, pomocou ktorých majú žiaci vyjadriť, čo sa so slovom rozprávanie robí, deje, čo slovo vytvára...;
4. štvrtý riadok: pomocou štyroch slov žiaci zapíšu ucelenú myšlienku, vystihujúcu jadro pojmu rozprávanie (napr. metafora, prirovnanie, definícia...);
5. piaty riadok: napíšu jeden pojem (synonymum), ktorý vystihuje podstatu slova frazeologizmy.

ROZPRÁVANIE

Ešte pred vyplnením hríbika som im nenápadne načrtla rozoberaný problém tým, že s rozprávaním ako slohovým útvarom sa stretajú nielen na hodinách slovenského jazyka a literatúry, ale taktiež aj oni vo svojom jazykovom prejave použili rozprávanie. Až následne začali pracovať. Každé skupine som poskytli materiál s presnými inštrukciami, ktoré som veľmi stručne zopakovala pred samotným tvorením. Žiaci mali na prípravu päťlístka 7 minút. Všetky skupiny sa hneď pustili do práce s veľkým nasadením.

Ich riešenie predstavili rečníci skupín, ktorých si členovia zvolili sami. Odpovede hovorcov mohli ostatní žiaci zo skupiny dopĺňať. Na základe týchto tvrdení som systematizovala a zovšeobecnila získané poznatky o preberanom pojme – rozprávanie ako slohový postup a slohový útvar. Odporúčam k tomu použiť prezentáciu v PowerPointe, na základe ktorej si žiaci zapíšu poznámky k danej téme.

Štruktúra prezentácie v PowerPointe:

1. rozdiel medzi slohovým postupom a útvarom;
2. charakteristika umeleckého rozprávania.

Žiakov som počas prezentovania neopravovala, aj keď pôsobením trémy sa objavili nedostatky verbálneho prejavu, ktoré vyplývali najmä z toho, že žiaci nemali vopred pripravené svoje jazykové prejavy, čiže vznikali tu a teraz. Až po predložení všetkých hríbikov som upozornila na niektoré nedostatky, ktoré sa týkali slovosledu, využívaním výplnkových slov (no, hm...), časté opakovanie slova „vlastne“.

Celú aktivitu v skupinách hodnotím veľmi pozitívne. Skupiny pracovali samostatne a činnosť si organizovali. Boli veľmi aktívni a rýchli. Pri vyhodnocovaní sa navzájom počúvali, rešpektovali svoje názory, prípadne dopĺňali vlastné poznatky.

V druhej časti hodiny som aplikovala metódu Philips 66. Žiaci pokračujú v skupinovej práci, kde diskutujú 6 minút o danej téme: *Predstavte si, že ste spisovatelia. Chcete napísať rozprávanie, ktoré by zaujalo čo najviac čitateľov. Ako by malo vyzerať?*

Ešte pred diskusiou si určia vedúceho, ktorý zverejňuje riešenia a referuje o nich ostatným skupinám.

Skupinová diskusia bude účinná vtedy, ak zadáme predovšetkým problémovú úlohu, ktorá umožní interakciu medzi žiakmi. Skupiny pracujú najlepšie vtedy, keď diskusia v skupine netrvá príliš dlho, ale nie je dobré, ak žiakom nedáme dostatok času. Využitím metódy Philips 66 dávame žiakom v rámci skupiny 6 minút. Následne sa otvorí diskusia medzi jednotlivými skupinami, ktoré sa dopĺňajú, súhlasia, nesúhlasia a pod. Táto metóda je vhodná, pretože učí rýchlo produkovať myšlienky, rýchlo sa rozhodovať, cvičí tvorivosť či rozvíja komunikačné zručnosti.

V závere hodiny sme si spoločne – frontálne zhrnuli základné informácie, ktoré sa dnes dozvedeli. Najaktívnejších žiakov môžeme ohodnotiť, prípadne slovné vyzdvihneme ich aktivitu a vyjadríme našu spokojnosť s ich prácou na hodine.

2.3 Model vyučovacej jednotky – Znaký rozprávania

V tomto modeli nadväzujem na predchádzajúcu podkapitulu „Rozprávanie ako slohový postup a slohový útvar“ .

Ročník: tretí, stredná škola ISCED 3A

Trvanie vyučovacej jednotky: 45 minút

Tematický celok: Štylistika

Téma vyučovacej jednotky: Znaký rozprávania

Ciele vyučovacej jednotky:

- **Kognitívne ciele:** analyzovať text a vyhľadať v ňom požadované informácie; rozlíšiť rozprávanie od iného slohového útvaru; vyjadriť vlastnými slovami základné znaký rozprávania;
- **Afektívne ciele:** akceptovať názory iných; obhájiť svoj názor; spolupracovať v skupine; prijímať, alebo odmietajú názor iných na základe dôkazov; veriť svojim schopnostiam;
- **Psychomotorické ciele:** precvičovať si jazykové zručnosti.

Kľúčové kompetencie:

- **komunikačné kompetencie:** vyjadrovať sa ústne a písomne primerane situácii; čítať s porozumením; pozorne počúvať; prezentovať informácie jasne, stručne, zrozumiteľné;
- **interpersonálne kompetencie:** efektívne pracovať s inými ľuďmi, učiť sa od nich; preberať spoluzodpovednosť za prácu v tíme;
- **učebné kompetencie:** zabezpečiť si relevantné zdroje informácií obsahujúce učivo, ktoré sa treba naučiť, prečítať; byť aktívny na vyučovaní;
- **kognitívne kompetencie:** určiť, ktoré informácie sú dôležité; používať vyššie myšlienkové procesy; schopnosť domyslieť, rozpracovať detaily riešenia;
- **informačné kompetencie:** efektívne sprostredkovať informácie v rôznych podobách (slovné, písomne, graficky).

Typ vyučovacej jednotky: kombinovaný (vyučovacia hodina výkladu a osvojovania si nových vedomostí, hodina utvárania a osvojovania zručností a návykov).

Organizačná forma vyučovacej jednotky: skupinová práca, frontálna.

Vyučovacie metódy: práca s textom, výklad, rozhovor.

Zásady: zásada uvedomelosti a aktivity, zásada názornosti, systematickosti, primeranosti, trvácnosti.

Materiálno-didaktické prostriedky: pripravený pracovný list, učebnica, zošit, písacie potreby, interaktívna tabuľa, prezentácia v PowerPointe.

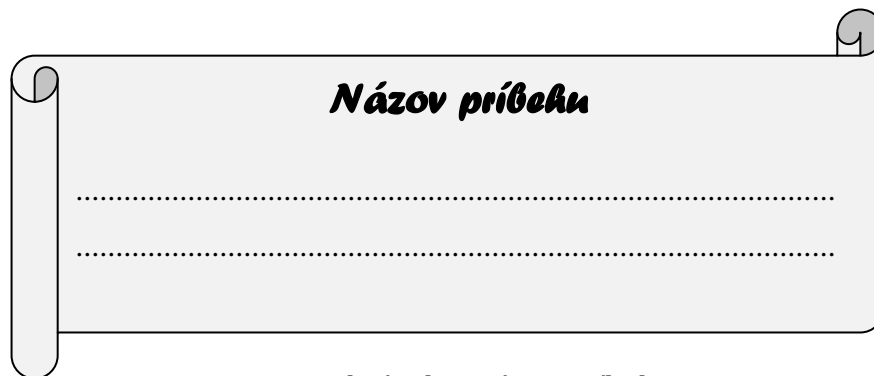
Metodický postup s hodnotením k téme: „Znaký rozprávania“

Na začiatku hodiny som so žiakmi zopakovala preberané učivo z minulej hodiny: *Aký je rozdiel medzi slohovým postupom a slohovým útvarom? Čo by podľa vás mal obsahovať zaujímavý príbeh?*

Po zopakovaní som žiakom rozdala pracovné listy (Príloha 3). Začlenením pracovných listov do výchovno-vzdelávacieho procesu podnecujeme aktívnu činnosť žiakov, ktorou prehľbujem samostatnosť a rozvíjam čitateľskú gramotnosť. Myslím si, že žiaci by mali vo vyučovaní slovenského jazyka pracovať s textom v čo najväčšej miere, pretože tým podporujeme čítanie s porozumením, vyhľadávanie informácií v texte a schopnosť vedieť sa orientovať v texte.

Pracovný list obsahuje text od slovenského autora Dušana Mitana (Príloha 3), konkrétne úryvok z poviedky *Psie dni* a zároveň úlohy k textu. Žiaci pracovali v dvojiciach, aby spoločnými silami dospeli k žiaducemu výsledku. Dvojice spracovali úlohy 1 – 7. Odporúčam ôsmu úlohu vynechať a zadať ju ako domácu úlohu, aby žiaci záver príbehu dokončili samostatne.

Obrázok 2 Názov príbehu

Prameň: vlastný návrh

Úlohy k textu:

1. Dokážte, že ukážka obsahuje znaky rozprávania.
2. Vyhľadajte jazykové prostriedky typické pre rozprávanie.
3. Preštylizujte časť ukážky tak, že do nej vložíte prítomný čas.
4. Akú úlohu plní v rozprávaní dialóg?
5. Aký je rozdiel medzi autorskou rečou a rečou postáv?
6. Nájdite v ukážke ďalšie slohové postupy. Aká je ich úloha pri rozprávaní?
7. Kto je rozprávačom príbehu?
8. Dopíšte záver príbehu a vymyslite názov rozprávania.

Po uplynutí času (20 minút) nasledovala spoločná kontrola vypracovaných úloh. Vyvolala som žiaka, ktorý prečítal znenie otázky a zároveň svoju odpoveď. Nastala atmosféra kooperácie a vzájomnej konfrontácie výsledkov. Niektorí žiaci poukázali na to, že oni majú iné (podľa nich správne) riešenie, preto sme sa spoločne snažili dospieť k správnejmu riešeniu tým, že sme spoločne hľadali riešenia, žiaci sa dopĺňali, resp. korigovali. Nesprávne odpovede si žiaci opravovali.

Ako doplnenie som použila prezentáciu v PowerPointe, v ktorej som zovšeobecnila pojmy, ktoré sme rozoberali na základe pracovného listu.

Štruktúra prezentácie v PowerPointe:

1. kompozícia rozprávania;
2. kompozičné postupy;
3. rozprávač, literárna postava;
4. reč postáv, reč rozprávača;
5. typy dialógov;
6. dramatizujúce a estetizujúce jazykové prostriedky;
7. slovník a syntax rozprávania.

Posledné minúty vyučovacej hodiny som venovala vyhodnoteniu vyučovacej hodiny a poďakovaniu žiakom za ich aktívnu spoluprácu. Zároveň som im vysvetlila domácu úlohu, tzn. úloha č. 8 v pracovnom liste. Odporúčam ponechať rozsah záveru rozprávania na samotných žiakov. Zároveň som ich však upozornila, aby sa k dopísaniu príbehu postavili zodpovedne a riadili sa svojimi názormi, ktoré prezentovali na minulej hodine pri problémovej úlohe: *Predstavte si, že ste spisovatelia. Chcete napísať rozprávanie, ktoré by zaujalo čo najviac čitateľov. Ako by malo vyzerat'?* Práve tam žiaci prezentovali svoje názory o zaujímavom/nezaujímavom príbehu, a to by sa malo odraziť aj v ich príbehoch. Žiaci si jednotlivé úlohy zapisujú priamo do pracovného listu, preto odporúčam, aby tento materiál mal každý žiak.

2.4 Model vyučovacej jednotky – Cvičná slohová práca

V tomto modeli ponúkam aktivity, ktoré súvisia s tvorivým písaním, konkrétne s tvorbou rozprávania ako slohového útvaru. Navrhujem rôzne aktivity, ktoré u žiakov rozvíjajú tvorivosť, samostatnosť a originalitu

Ročník: tretí, stredná škola ISCED 3A

Trvanie vyučovacej jednotky: vyučovací blok – 90 minút

Tematický celok: Štylistika

Téma vyučovacej jednotky: Cvičná slohová práca

Ciele vyučovacej jednotky:

- **Kognitívne ciele:** vytvoriť vlastný text na základe dodržania stanoveného žánru (slohového postupu, jazykového štýlu) a ústne ho prezentovať;
- **Afektívne ciele:** akceptovať názory iných; obhájiť svoj názor; veriť svojim schopnostiam;
- **Psychomotorické ciele:** precvičovať si jazykové zručnosti.

Kľúčové kompetencie:

- **komunikačné kompetencie:** vyjadrovať sa ústne a písomne primerane situácii; čítať s porozumením; pozorne počúvať; prezentovať informácie jasne, stručne, zrozumiteľné;
- **interpersonálne kompetencie:** efektívne pracovať s inými ľuďmi, učiť sa od nich; preberať spoluzodpovednosť za prácu v tíme;
- **učebné kompetencie:** zabezpečiť si relevantné zdroje informácií obsahujúce učivo, ktoré sa treba naučiť, prečítať; byť aktívny na vyučovaní;
- **kognitívne kompetencie:** určiť, ktoré informácie sú dôležité; používať vyššie myšlienkové procesy; schopnosť domyslieť, rozpracovať detaily riešenia;
- **informačné kompetencie:** efektívne sprostredkovať informácie v rôznych podobách (slovne, písomne, graficky).

Typ vyučovacej jednotky: kombinovaný (vyučovacia hodina výkladu a osvojovania si nových vedomostí, hodina utvárania a osvojovania zručností a návykov).

Organizačná forma vyučovacej jednotky: individuálna práca, frontálna.

Vyučovacie metódy: riadená diskusia, tvorivé písanie, výklad, rozhovor.

Zásady: zásada uvedomelosti a aktivity, zásada názornosti, systematickosti, primeranosti, trvácnosti.

Materiálno-didaktické prostriedky: pripravený pracovný materiál, učebnica, zošit, písacie potreby, interaktívna tabuľa, prezentácia v PowerPointe.

Metodický postup s hodnotením k téme: „Cvičná slohová práca“

V úvode som nadviazala na predchádzajúcu hodinu, pretože žiaci mali za domácu úlohu napísať záver textu – príbehu a vymyslieť preň názov. Zo začiatku žiaci väčšinou nechcú prečítať svoje práce, pretože sa hanbia. Z tohto dôvodu vyvolávam žiaka, u ktorého si myslím, že jeho príbeh bude motivujúci, uvoľní sa atmosféra v triede a potom začnú žiaci čítať svoje práce dobrovoľne. Tieto práce vždy ohodnotím, ale kladiem dôraz aj na hodnotenie prác žiakmi. Navrhla som, že známku výbornú ohodnotíme troch žiakov. Žiaci v riadenej diskusii vedenej učiteľom navrhovali práce, ktoré si zaslúžia byť ohodnotenú. V tomto prípade mi nestačí povedať len meno žiaka, ale aj uviesť dôvody, prečo si zaslúži byť príbeh hodnotený.

V druhej časti hodiny som žiakom rozdala pracovný list (Obrázok 3), ktorého cieľom je metódou tvorivého písania prebudiť u žiakov fantáziu či tvorivosť. Žiaci radi tvoria niečo nové a znamená to pre nich spestrenie hodín. Často sa stáva, že práve slabší žiaci sa zapájajú s veľkým ohlasom do podobných aktivít a tešia sa z výsledkov svojej práce. Táto aktivita je zameraná na rozvoj komunikačnej kompetencie. Žiaci sú hneď od začiatku motivovaní k hre a originalite pri práci s jazykom, ktorý tvorivo využívajú. Zároveň rozvíjam aj literárnu kompetenciu, pri ktorej sa žiak stáva autorom textu.

Ich prvou úlohou bolo napísať iniciály svojho mena, napr. Simona Galdunová si zapísala do pracovného listu SG. Na základe svojich iniciálok musela vymyslieť názov svojho príbehu/rozprávania. Odporúčam žiakom dovoliť dopĺňanie predložiek do názvu. Všimla som si, že keď mohli využiť aj predložky, išlo im to rýchlejšie. Z iniciálok SG žiačka vytvorila názov Sandra v Grécku.

Iniciály môjho mena:

Názov môjho príbehu:

Literárny druh:

Literárny žáner:

Anotácia :

Obrázok 3 Tvorba rozprávania

Prameň: vlastný návrh

Ak si žiaci vytvorili názov, začali uvažovať, o čom bude ich príbeh. Na interaktívnej tabuli som im zobrazila základné body, nad ktorými majú uvažovať:

- Kto bude hlavnou postavou príbehu? Ako sa volá? Predstavte si ju a opíšte jej vzhľad, oblečenie. Ktoré ďalšie postavy budú v príbehu vystupovať? Ako sa volajú, čo robia?
- Čo bude témou rozprávania, o čo v príbehu pôjde?
- Aký bude dej? Vtipný či vážny? Sciene fiction, detektívka? Nezabudnite, že záver má byť prekvapujúci alebo aspoň zaujímavý.
- Kde sa bude príbeh odohrávať, v akom prostredí? Premyslite si miesto, budovu, ulicu či park..., kde sa bude dej odohrávať.
- Ktorú formu rozprávania si zvolíte? Ja - rozprávanie alebo on -rozprávanie?
- Časový úsek príbehu môže byť jedna hodina, popoludnie, celý deň, rok a pod.

Žiaci si zapisovali poznámky k jednotlivým bodom do zošita. Keď už žiaci mali všetko premyslené, do pracovného listu doplnili literárny druh, literárny žáner a anotáciu svojej knihy. Keďže niektorí žiaci nestihli dopísať anotácie, dokončili si to doma a s vytvorenými návrhmi svojich príbehov sme pracovali na nasledujúcej hodine. Tu už nebolo potrebné žiakov násilne vyvolávať, pretože sami chceli prečítať svoju prácu a pochváliť sa, o čom bude ich rozprávanie. Kontrola domácej úlohy sa niesla v pozitívnej atmosfére, pretože niektoré texty u žiakov vyvolávali úsmev na tvári a žiaci pozorne

počúvali, aby im nič neušlo. Zároveň sa stalo, že žiaci si navzájom radili, dopĺňali, čo by mohli spolužiaci v rozprávaní dopísať.

Na základe vytvorenia vlastného plánu rozprávania žiaci mali doma vytvoriť rozprávanie v rozsahu minimálne 1, 5 strany na počítači (písmo Times New Roman veľkosti 12, riadkovanie 1,5). Takto vytvorené práce odovzdali na hodnotenie.

Po ohodnotení prác sme žiakom rozdali rozprávania, ktoré sme vyhodnotili a úlohou žiakov bolo opraviť gramatické či štylistické chyby podľa pokynov a k textu doplniť vhodný obrázok (nájsť na internete alebo použiť vlastnú fotografiu), ktorý by zachyťoval, dotváral atmosféru textu.

Zo všetkých prác sme nakoniec vytvorili zbierku poviedok danej triedy. Pomocou brainstormingu žiaci predkladali rôzne návrhy, ako by sa ich zbierka poviedok mala volať. Všetky návrhy som spisovala na tabuľu a po odznení všetkých nápadov si žiaci na základe spoločnej dohody vybrali jeden názov.

Nakoniec sme všetky texty vytlačili a nechali ich zviazať ako knihu. Žiaci sa tešili zo svojich príbehov, ktoré si počas prestávok čítali, pretože vytvorenú „zbierku poviedok“ si zavesili na nástenku v triede a niektoré boli uverejnené v školskom časopise.

2.5 Model vyučovacej jednotky – Pravidlo o rytmickej krátení

Ročník: druhý, stredná škola ISCED 3A

Trvanie vyučovacej jednotky: vyučovací blok – 90 minút

Tematický celok: Zvuková rovina jazyka

Téma vyučovacej jednotky: Pravidlo o rytmickej krátení

Ciele vyučovacej jednotky:

- **Kognitívne ciele:** reprodukovať pravidlo o rytmickej krátení; vyjadriť vlastnými slovami pojem výnimka z rytmického krátenia; vymenovať niekoľko slov, v ktorých dochádza k porušeniu pravidla o rytmickej krátení; aplikovať vedomosti o rytmickej krátení do svojho ústneho a písomného prejavu;
- **Afektívne ciele:** akceptovať názory iných; obhájiť svoj názor; veriť svojim schopnostiam;
- **Psychomotorické ciele:** precvičovať si jazykové zručnosti.

Kľúčové kompetencie:

- **komunikačné kompetencie:** vyjadrovať sa ústne a písomne primerane situácii; čítať s porozumením; pozorne počúvať; prezentovať informácie jasne, stručne, zrozumiteľne;
- **interpersonálne kompetencie:** efektívne pracovať s inými ľuďmi, učiť sa od nich; preberať spoluzodpovednosť za prácu v tíme;
- **učebné kompetencie:** zabezpečiť si relevantné zdroje informácií obsahujúce učivo, ktoré sa treba naučiť, prečítať; byť aktívny na vyučovaní;
- **kognitívne kompetencie:** určiť, ktoré informácie sú dôležité; používať vyššie myšlienkové procesy; schopnosť domyslieť, rozpracovať detaily riešenia;
- **informačné kompetencie:** efektívne sprostredkovať informácie v rôznych podobách (slovne, písomne, graficky).

Typ vyučovacej jednotky: kombinovaný (vyučovacia hodina výkladu a osvojovania si nových vedomostí, hodina utvárania a osvojovania zručností a návykov).

Organizačná forma vyučovacej jednotky: individuálna práca, frontálna.

Vyučovacie metódy: riadený rozhovor, práca s IKT, práca s textom, výklad.

Zásady: zásada uvedomelosti a aktivity, zásada názornosti, systematickosti, primeranosti, trvácnosti.

Materiálno-didaktické prostriedky: učebnica, zošit, písacie potreby, počítače s pripojením na internet.

V 21. storočí dochádza k informatizácii spoločnosti a počítače sa dostávajú do všetkých oblastí nášho života. Výnimkou nie je ani výchovno-vzdelávací proces. Implementovať IKT do vyučovania môžeme rôznymi formami, ale na Slovensku ešte stále chýba vhodný edukačný softvér v rámci predmetu slovenský jazyk a literatúra, ktorý by podporoval aktivnosť a samostatnosť.

Ešte počas vysokej školy som bola súčasťou tímu, ktorí sa usiloval vytvoriť výučbovú stránku pre predmet slovenský jazyk a literatúra – časť Jazyk a komunikácia, ktorú by žiaci využívali nielen v škole počas vyučovania za účasti verbálneho doprovodu učiteľa, ale aj doma pri príprave do školy a zároveň by bol vhodným zdrojom informácií pre každého používateľa jazyka.

Túto výučbovú stránku považujem za vhodný doplnok vyučovania práve vtedy, keď chceme oživiť vyučovanie implementáciou IKT. Na základe takejto výučby žiak prijíma informácie na základe vlastného pričinenia a žiak nie je pasívnym objektom, ale centrom vzdelávacieho diania.

Učenie postupuje jednotlivými krokmi, ktoré od žiaka neustále vyžadujú buď vonkajšiu (riešenie), alebo vnútornú (vnímanie, pochopenie, zapamätanie, čítanie s porozumením) aktivitu. Počítač zadáva žiakovi jednoduché cvičenia, ktoré sú rozčlenené na menšie kroky a až ich riešením sa žiak dostane k teoretickému poznatku, po ktorom ešte nasleduje rad cvičení zameraných na fixáciu učiva. Každá čiastková aktivita žiaka je hodnotená slovne (*Zvládol si to super, si veľmi šikovný! Nuž, dačo by z teba aj bolo, ale ešte to nie je ono. Bolo by sa treba začať učiť, nie?!),* ale zároveň je klasifikácia zabezpečovaná na základe bodov a percent.

Myslím si, že túto výučbovú stránku je vhodne využiť pri vyučovaní takých pojmov, kde predpokladáme, že sa s nimi už žiaci stretli vo vyučovaní na základnej škole, resp. na strednej škole. Jednou z takýchto tém je aj pojem rytmické krátenie, ktoré už by žiaci mali ovládať, preto si ho zopakujú prostredníctvom výučbovej stránky individuálne. Každý žiak má k dispozícii počítač. Ešte pred pustením sa do práce je potrebné vysvetliť, ako sa s takouto stránkou pracuje. Na vypracovanie celej série cvičení, kde majú aplikovať svoje poznatky o danom probléme, mali čas 25 minút. Odporúčam, aby si žiaci teoretický poznatok, ktorý sa naučili, vždy zapísali do zošita.

Pravidlo o rytmickej krátenej

Úloha číslo 1 / 28

Prečítaj si básničku a vyhľadaj v nej podstatné meno v L pl., ktoré pomenúva papierový obal na list.

=Figliarka=
V celom meste pošťárky
roznášajú obálky
a v obálkach dobré správy,
že sú všetci naši zdraví.
Rozdávajú telegramy
s najkrajšími želaniami
a v balíkoch prekvapenia.
Toľko práce nikto nemá.
Naša nová pošťárka
je však veľká figliarka.
Píše deťom riekanky.
Prinesie ich bez známky.
(Jana Šimulčíková: Veselý telefón)

Podstatné meno v L pl., ktoré pomenúva papierový obal na list:

[Naspäť](#)

[Skontroluj](#)

[Preskoč](#)

Obrázok 4 Úloha k téme Pravidlo o rytmickej krátenej

Prameň: vlastný návrh

Pravidlo o rytmickej krátenej

Zapamätajme si

Podstatné mená	ženský rod	pádové prípony v D, L pl.	lásk- am /lásk- ach
		vkladná hláska -o- v G pl.	hráčka/hráč ok
	stredný rod	pádové prípony v N, D, A, L pl.	miest- a /miest- am /miest- ach
		vkladná hláska -o- v G pl.	vedierko/vedier ok
dvojtvary		čísel/čísiel výher/výh ier	

[Naspäť](#)

[Ďalej](#)

Obrázok 5 Výklad k téme pomocou výučbovej stránky

Prameň: vlastný návrh

Po vypracovaní celého bloku nasleduje spoločná analýza preberaného javu. Ešte pred tým si zistím, ako boli žiaci úspešní na základe percentuálneho hodnotenia. Zároveň sa žiakov pýtam, ako sa im pracovalo, čo sa im páčilo/nepáčilo, s čím mali problém. Viackrát sa mi stalo, že žiakov cvičenia zaujali, ale nechcelo sa im čítať teoretickú časť. So žiakmi v riadenom rozhovore analyzujeme daný problém – rytmické krátenie a v závere hodiny majú za úlohu žiaci samostatne do zošita napísať odpovede na predložené otázky, ktorých cieľom je zistiť, čo sa žiaci na hodine naučili, čo si zapamätali. Odporúčam prečítať otázku a žiaci okamžite odpovedajú do zošita. Následne nasleduje spoločná konfrontácia výsledkov a hľadanie správnych odpovedí na otázky.

Záverečné otázky:

1. Doplňte vetu: V slovenčine nesmú ísť za sebou ..... dlhé ..... . Ak takýto prípad nastane, ... slabika sa .....
2. Je pravda, že pri výnimkách z rytmického krátenia sa striktno dodržiava dané pravidlo?
3. Napíšte 4 výnimky z rytmického krátenia.
4. V slove zásielka sa pravidlo porušuje alebo dodržiava?

2.1 Model vyučovacej jednotky - Vznik a vývin slovenského jazyka - starosloviencina

Ročník: tretí, stredná škola ISCED 3A

Trvanie vyučovacej jednotky: 45 minút

Tematický celok: Jazyk a reč

Téma vyučovacej jednotky: Vznik a vývin slovenského jazyka - starosloviencina

Ciele vyučovacej jednotky:

- **Kognitívne ciele:** vymenovať dôvody, pre ktoré sa starosloviencina stala spisovným jazykom na našom území; vyjadriť vlastnými slovami ohlas tejto kultúry aj v neskorších obdobiach; vysvetliť význam príchodu Konštantína a Metoda na Veľkú Moravu; charakterizovať hlaholiku, cyriliku a starosloviencinu;
- **Afektívne ciele:** akceptovať názory iných; obhájiť svoj názor; veriť svojim schopnostiam;
- **Psychomotorické ciele:** precvičovať si jazykové zručnosti.

Kľúčové kompetencie:

- **komunikačné kompetencie:** vyjadrovať sa ústne a písomne primerane situácii; čítať s porozumením; pozorne počúvať; prezentovať informácie jasne, stručne, zrozumiteľné;
- **interpersonálne kompetencie:** efektívne pracovať s inými ľuďmi, učiť sa od nich; preberať spoluzodpovednosť za prácu v tíme;
- **učebné kompetencie:** zabezpečiť si relevantné zdroje informácií obsahujúce učivo, ktoré sa treba naučiť, prečítať; byť aktívny na vyučovaní;
- **kognitívne kompetencie:** určiť, ktoré informácie sú dôležité; používať vyššie myšlienkové procesy; schopnosť domyslieť, rozpracovať detaily riešenia;
- **informačné kompetencie:** efektívne sprostredkovať informácie v rôznych podobách (slovne, písomne, graficky).

Typ vyučovacej jednotky: kombinovaný (vyučovacia hodina výkladu a osvojovania si nových vedomostí, hodina utvárania a osvojovania zručností a návykov).

Organizačná forma vyučovacej jednotky: individuálna práca , frontálna, práca v dvojiciach.

Vyučovacie metódy: motivačný rozhovor, práca s textom, výklad.

Zásady: zásada uvedomelosti a aktivity, zásada názornosti, systematickosti, primeranosti, trvácnosti.

Materiálno-didaktické prostriedky: učebnica, zošit, písacie potreby, pracovný list, mp3 modlitby Otčenáš, CD prehrávač.

Metodický postup s hodnotením k téme: „Vznik a vývin slovenského jazyka – staroslovienčina“

Zaujať žiakov však dnes vôbec nie je jednoduché. Je dôležité vziať žiakov do preberanej problematiky a uľahčiť vzdelávací proces. Mnohé veci žiaci omnoho jednoduchšie pochopia na základe vlastnej skúsenosti, prostredníctvom hry, ktorá zmení nezábavný výklad teórie na zábavný a obľúbený spôsob učenia sa. Výučba je omnoho efektívnejšia, ak prebieha formou rozhovoru a hier, a nie výkladu, pri ktorom si žiaci len bezmyšlienkovite zapisujú poznámky. Jednou z takýchto tém je aj téma Vznik a vývin jazyka, pri ktorej sa žiaci často odvolávajú, že je to z oblasti dejepisu, je to nudné a výklad na hodine je pre nich nezábavný. Práve tu som aplikovala metódy, pri ktorých by žiaci svojou aktívnou činnosťou prichádzali na nové poznatky a nestali sa zapisovateľmi základných poznámok na hodine bez akejkoľvek námahy.

Hodinu začínam motivačným rozhovorom a nadviažem na vedomosti, ktoré už žiaci majú z hodín dejepisu o pravlasti Slovanov a o ich príchode na naše územie. Kladieme otázky typu: *Ktoré územie považujeme za pravlast' Slovanov? Kedy sa Slovania usadili na našom dnešnom území? Ako sa nazýva prvý štát Slovanov? Ktorá udalosť z Veľkej Moravy bola z kultúrneho hľadiska najvýznamnejšia?*

Aj keď žiaci majú problém odpovedať na prvé tri otázky, k štvrtej sa vedia vyjadriť takmer všetci. Preto frontálne vždy zistím, čo vedia o Konštantínovi a Metodovi.

Následne rozdám pracovný list (Príloha 4) zameraný na čitateľskú gramotnosť, ktorý pozostáva z informácií o Veľkej Morave, Konštantínovi a Metodovi. Úlohou žiakov je prečítať si text o veľkomoravskom období a vypracovať zadanie, ktoré sa nachádza pod textom. Ich úlohou je určiť, či dané tvrdenie je pravdivé (P) alebo nepravdivé (N).

Prečítajte si text a určte, či je tvrdenie pravdivé (P) alebo nepravdivé (N):

1. Vo Východofranskej ríši liturgickým jazykom bola latinčina.
2. Konštantín a Metod prišli zo Solúna.
3. Konštantín a Metod vytvorili slovanský jazyk hlaholiku.
4. Súčasťou nášho štátneho znaku je dvojkríž, ktorý priniesli bratia Konštantín a Metod.
5. Konštantín a Metod pomáhali franským kňazom.
6. Činnosť Konštantína a Metoda prekážala franským kňazom.
7. Konštantín a Metod v Ríme obhajovali slovanskú bohoslužbu.
8. Pápež Hadrián II. zakázal slovanskú liturgiu.
9. Metod prijal meno Cyril.
10. Metodovi žiaci utiekli pred prenasledovaním.

Na vypracovanie majú žiaci čas 10 minút, po ktorých nasleduje spoločná kontrola výsledkov. Ak niektoré tvrdenia majú žiaci chybné, ostatní im to vysvetlia a doložia citátmi/parafrázami z textu.

Kľúč správnych odpovedí:

1. pravdivé;
2. pravdivé;
3. nepravdivé;
4. pravdivé;
5. nepravdivé;
6. pravdivé;
7. pravdivé;
8. nepravdivé;
9. nepravdivé;
10. pravdivé.

Po skontrolovaní doplním informácie o živote Konštantína a Metoda, ich tvorbe pomocou prezentácie v PowerPointe.

Štruktúra prezentácie:

1. rodné mesto – Solún;
2. Konštantín;
3. Metod.

Učivo fixujem prácou vo dvojiciach. Každá dvojica dostane pracovný materiál (Tabuľka 1), ktorý obsahuje informácie z textu. Ich úlohou je jednotlivé udalosti zoradiť chronologicky. Žiaci dopisujú číselné poradie do vytvorenej tabuľky (farebne zvýraznená časť). Na vyplnenie majú čas 5 minút. Po uplynutí nasleduje spoločná kontrola, pri ktorej vyvolám žiaka, ktorý začne prvou udalosťou a postupne si prejdeme chronologicky všetky udalosti. Ak žiak odpovedá nesprávne, ostatní žiaci ho opravujú a dokladujú svoje tvrdenia textom, s ktorým pracovali na začiatku hodiny. Odporúčam v tejto fáze nepoužívať text o veľkomoravskom období (pri vyplňaní tabuľky), žiaci by si ho mali vybrať až pri kontrole svojich odpovedí.

Tabuľka 1 Pracovný materiál pre žiakov

Usporiadajte udalosti chronologicky:

	Vytvorenie prvého slovanského písma – hlaholiky.
	Zákaz slovanskej bohoslužby.
	Obvinenie Konštantína a Metoda z bohorúhačstva.
	Konštantín a Metod odchádzajú do Ríma obhajovať slovanskú bohoslužbu.
	Žiadosť o misionárov byzantskému cisárovi Michalovi III.
	Konštantín v kláštore prijíma meno Cyril.

	Väznenie Metoda.
	Zosadenie Mojmirá, na trón prichádza Rastislav.
	Žiaci utekajú pred prenasledovaním.
	Vznik Veľkej Moravy.
	Mojmír vyhnať Pribinu z Nitry.
	Príchod Konštantína a Metoda na Veľkú Moravu (r. 863).

Prameň: vlastný návrh

Súčasťou pracovného listu (Príloha 4) sú aj ukážky abecedy v hlaholike a cyrilike. V tejto časti odporúčam vysvetliť základné informácie, ktoré sa s týmto písmom spájajú, pomocou prezentácie v PowerPointe.

Štruktúra prezentácie:

1. hlaholika;
2. staroslovienčina;
3. cyrilika.

Aby si každý žiak vyskúšal napísať niečo týmto písmom, každý dostane za úlohu napísať svoje meno a priezvisko do zošita/pracovného listu. Tejto úlohe sa žiaci veľmi tešia a pracujú s nadšením. Niektorí chcú prísť napísať svoje meno na tabuľu. Niekoľkokrát sa stalo, že žiaci požiadali mňa, aby som napísala svoje meno. Nasleduje diskusia, ktoré písmo je jednoduchšie, ktoré sa im páči viac, ktoré by chceli v dnešnej dobe používať.

Napište svoje meno a priezvisko v:
hlaholike .....
cyrilike: .....

Obrázok 6 Prepis svojho mena

Prameň: vlastný návrh

V závere hodiny prejdeme k poslednému cvičeniu v pracovnom liste (Príloha 4), v ktorom sa nachádza modlitba Otčenáš v staroslovienčine. Najprv vždy nechám žiakov samotných vylúštiť, o aký text ide. Tí šikovnejší prídu na to veľmi rýchlo. V závere hodiny im pustím mp3, kde si túto modlitbu vypočujú, aby mali predstavu, ako takýto jazyk znie.

3 ODPORÚČANIA PRE PRAX

V súčasnosti a zároveň aj v budúcnosti sa aktivizujúce metódy budú naďalej vyvíjať a zdokonaľovať. Pozitívom hodín, na ktorých učiteľ využije aktivizujúcu metódu, je to, že žiaci obvykle prijímajú zadanú úlohu ako novú výzvu, je to pre nich niečo nové a teda pracujú a aktívne sa zapájajú do vyučovacieho procesu. Žiaci sami vyvíjajú iniciatívu, aby sa do daných situácií zaangažovali a dokázali vyjadriť svoje vlastné myšlienky. Pre budúci život žiakov je dôležitá schopnosť vedieť pracovať v tíme. Žiaci sa tak naučia nielen vedieť počúvať ostatných v skupine, ale zároveň vyjadriť svoj názor a obhájiť si ho pred ostatnými spolužiakmi.

Z aktivizujúcich metód a stratégií často využívam a zároveň odporúčam diskusiu, brainstorming, päťlístok, čítanie s otázkami, metódu Philips 66, učenie sa formou skladania, učenie sa navzájom, rôzne didaktické hry či techniky tvorivého písania, kooperatívne vyučovanie. Práve využitím týchto postupov sa vo vyučovacom procese mení aj atmosféru v triede, ktorá sa stáva príjemnejšou či priateľskejšou.

Na základe doterajšej praxe konštatujem, že žiakom robí nemalé problémy čítanie s porozumením. Precvičovaniu tejto zručnosti sa počas hodín slovenského jazyka a literatúry na stredných školách podľa môjho názoru venuje pomerne málo času. Učitelia z časových dôvodov mnohokrát tomuto problému venujú minimálny možný čas. Odporúčame tradičnú metódu výkladu nahradiť pracovným listom, v ktorom k informačnému textu vytvoríme otázky k textu zameraných na čítanie s porozumením, aby sme od prvého ročníka pripravovali žiakov na maturitnú skúšku, ale aj pre praktický život. Je dôležité rozvíjať kľúčové kompetencie ako sú: vyjadrovať sa súvisle a výstižne písomnou a ústnou formou, používať vhodné argumenty a vyjadriť svoj názor, vyberať a hodnotiť získané informácie, spracovávať a využívať vo svojom učení, pri riešení problémov hľadať a využívať rôzne informácie, naučiť sa učiť, podnecovať iniciatívnosť a podnikavosť, vyjadrovať sa na úrovni základnej kultúrnej gramotnosti prostredníctvom umeleckých a iných vyjadrovacích prostriedkov, ceniť si a rešpektovať kultúrno-historické dedičstvo a ľudové tradície.

Na základe kladných názorov žiakov, efektívnosti a priaznivej klímy vo vyučovacom procese odporúčam tieto inovácie na hodinách slovenského jazyka a literatúry využívať v čo najvyššej možnej miere.

ZÁVER

V súčasnosti sa neustále hovorí o tradičnom a inovatívnom vyučovaní. Pod tradičnou edukáciou si môžeme predstaviť vyučovanie, kde hlavnú úlohu preberá učiteľ, ktorý vo vyučovaní využíva metódu výkladu či rozhovoru a dôraz sa kladie na memorovanie. Opakom takéhoto vyučovania je inovačné, ktoré je založené na aktívnej práci žiaka vo vyučovaní a učiteľ predstavuje len akéhosi koordinátora jednotlivých aktivít, ktoré žiakom zadáva. A práve tradičné hodiny žiaci často označujú za nudné či nezaujímavé. Preto by učitelia mali hľadať cestu k modernej škole, kde je vyvážená aktivita medzi učiteľom a žiakom, podporovať tvorivosť, rozvíjať komunikatívnosť, kritické myslenie či rozvíjať čitateľské zručnosti. A to všetko sa nám nepodarí, ak budeme preferovať tzv. tradičné vyučovanie založené na transmisívnosti.

Preto mojím cieľom bolo popísať šesť hodín s využitím aktivizujúcich metód vo vyučovaní slovenského jazyka a literatúry. Prácu tvorili praktické ukážky – metodické postupy na vybrané témy z oblasti Jazyk a komunikácia, ktoré boli doplnené analýzou a hodnotením vyučovacej jednotky. Vyústením práce sú odporúčania pre prax na základe vlastnej skúsenosti pri využívaní metód, kde žiak nie je len pozorovateľom a pasívnym prijímateľom nových informácií, ale svojou aktívnou činnosťou nachádza odpovede na otázky.

Dúfam, že táto práca poslúži ako inšpirácia pre učiteľov k efektívnemu a zároveň pre žiakov atraktívnemu spôsobu vyučovania. Je potrebné jednotlivé „prípravy na hodiny“ modifikovať vzhľadom na potreby žiakov v jednotlivých triedach, pretože rovnako odučená hodina v rôznych triedach môže dopadnúť rozdielne.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ZDROJOV

1. HÁNOVÁ, E. a kol. 2005. Zmaturuj z literatúry 1. Didaktis, Bratislava. 2005 ISBN 80-89160-02-6
2. MERŇÁKOVÁ, E. 2010. Výučba slovenského jazyka elektronickou formou – zvuková a grafická stránka jazyka (diplomová práca). Filozofická fakulta PU, Prešov. 2010.
3. MITANA, D. 2012. Psie dni. 3. vydanie. K.K.Bagala, Levice. 2012 ISBN 978-80-8108-063-0
4. TUREK, I. 2005. Inovácie v didaktike. 2. vydanie. Metodicko-pedagogické centrum centrum, Bratislava. 2005 ISBN 80-8052-230-8

Internetové zdroje

5. Slovenský jazyk z prvej ruky. Pravidlo o rytmickej krátení [online]. ff.unipo.sk, cit. 13.10.2014]. Dostupné na www:
<http://www.ff.unipo.sk/slovincina/?kat=hlaskoslovie&tema=7>

ZOZNAM PRÍLOH

Príloha 1 Študijný materiál pre žiakov - *Frazeológia*

Príloha 2 Pexeso – *Frazeologizmy*

Príloha 3 Pracovný list – tvorivé písanie

Príloha 4 Pracovný list - *Starosloviencia*

Frazeológia

- termín frazeológia sa v súčasnosti používa v týchto troch významoch:
  - súbor frazém národného jazyka;
  - jazykovedná disciplína, ktorá skúma tento súbor;
  - v minulosti sa slovo frazeológia používalo aj vo význame „spôsob vyjadrovania istej osoby“ (Sládkovičova frazeológia) alebo „spôsob vyjadrovania v istej oblasti“ (lekárska frazeológia).
- základnou jednotkou frazeológie je **frazéma (frazeologická jednotka, frazeologizmus)**.

VLASTNOSTI FRAZÉMY:

- **ustálenosť** – nemennosť; prejavuje sa:
  - nemenným lexikálnym zložením: ôsmy div sveta – *ôsmy div zemegule; byť namočený v niečom – *byť navlhčený v niečom
  - nemennými gramatickými tvarmi: vyznať sa v tlačnici – *vyznať sa v tlačniciach; postaviť sa na vlastné nohy – *postaviť sa na vlastnú nohu
  - nemenným slovosledom: tvrdý oriešok – *oriešok tvrdý; o dušu spasenú – *o spasenú dušu
  - prítomnosťou archaických slov a tvarov: My o vlku a vlk za humny.; div sa svete mať niečo za lubom; sľubovať niekomu hory-doly
- **obraznosť, prenesenosť významu** – význam frazémy nemožno automaticky odvodiť z významu jednotlivých častí frazémy; frazeologický význam vyplýva len z celku: dať niekoho do starého železa (pozbaviť funkcie); zrútiť sa ako domček z karát (mať krátke trvanie); labutia pieseň (posledný významný čin pred zánikom)
- **viacslovnosť** – frazéma pozostáva z viacerých slov: mať okno
- **reprodukovateľnosť** – frazéma je hotová jednotka už pred rečovým procesom, je k dispozícii ako ktorákoľvek jednoslovná lexéma; na rozdiel od viet a syntagiem, ktoré sa v reči produkujú vždy znova a znova

Komunikačná charakteristika frazém

- Frazeológia je soľou komunikácie. Správnym „dávovaním“ frazém možno text optimálne „dochutiť“, ozvláštniť; frazémy sa najčastejšie používajú v umeleckej literatúre, v reklame, publicistike, ale aj v každodennej komunikácii; porov. napr. frazémy používané v športovej oblasti: *tu už nejde o fazuľky, zavesiť korčule na klinec, vykorčuľovať z niečoho, strieľať pánu bohu do okien, streliť gól do šatne, rozhodcovi mrkvu*.
- Príklady, ktoré sa uvádzajú v učebniciach, ako keby naznačovali, že frazémy sú veľmi staré lexikálne jednotky. Aj keď mnohé frazeologizmy v jazyku fungujú stáročia, neznamená to, že by sa v súčasnosti netvorili; frazémy vznikajú neustále: porov. niekoľko príkladov na nové frazémy: *mať niečo na saláme, mať letecký deň, prejsť do ďalšieho levelu, ísť do čistiarne (ísť na spoved'), hodiť to hore (vyspovedať sa)*.
- Vo frazeológii sa odrážajú a „ukladajú“ životné skúsenosti, pozorovacie schopnosti, spôsob života a myslenia našich predkov, napr.: *Bez práce nie sú*

koláče. Dobrí priatelia sa aj s jednou jahodou podelia. Každá palica má dva konce. Kto neskoro chodí, sám sebe škodí.

- Prostredníctvom frazém teda máme možnosť spoznávať zvyky predošlých generácií, napr. frazéma (*dat'*) *klobúk dolu pred niekým* je odrazom toho, že naši starí a prastarí otcovia na znak úcty pri pozdrave si z hláv skladali klobúky; tento zvyk pomaly zaniká, ale frazéma sa doteraz aktívne používa.
- Frazémy sú zároveň dôkazom ľudskej tvorivosti, fantázie, schopnosti hodnotiť, ironizovať, zveličovať, vtipne a skratkovito vyjadriť poznávanú skutočnosť. Frazeologizmy sú ako keby zhustené básne, epigramy: *Utopil by ho v lyžičke vody. byť žabe po oči (byť veľmi malý); Mrcha ovca, čo od čriedy uteká. Keď vtáčka lapajú, pekne mu spievajú.*

Podľa pôvodu frazémy delíme na:

1. ľudové

- a) **príslovie**: obsahuje ponaučenie (*Čo sa za mladi naučíš, v starobe akoby si našiel.*);
- b) **porekadlo**: nepouča, hovorí, čo sa deje (*Pod lampou býva tma.*);
- c) **pranostika**: ustálený výrok o počasí (*Svätá Barbora ťahá sane do dvora.*).

2. intelektuálne

- a) **mytologické**: *Achilova päta, Pandorina skrinka*;
- b) **biblické**: *leží ako Lazar, stojí ako sol'ný stĺp, babylonská veža*;
- c) **historické**: *kocky sú hodené, objavili Ameriku*;
- d) **literárne**: *boj proti veterným mlynom*.

(Zdroj: M. Ološtiak – Krok za krokom k maturite)

ÚLOHY K TEXTU:

1. Napíšte 1 synonymum k slovu frazeologizmus. ....
2. Ktoré z nasledujúcich tvrdení vyplýva z ukážky?
  - a) Frazeologizmus „*Kto druhému jamu kope, sám do nej spadne*“ je porekadlo.
  - b) Frazeologizmus „*Kto druhému jamu kope, sám do nej spadne*“ je príslovie.
  - c) Frazeologizmus „*Kto druhému jamu kope, sám do nej spadne*“ je pranostika.
  - d) Frazeologizmus „*Kto druhému jamu kope, sám do nej spadne*“ je frazéma prevzatá z mytológie.
3. Z textu vyplýva, že
  - a) frazémy vznikli v minulosti.
  - b) frazémy nie sú odrazom zvyklostí našich predkov.
  - c) frazémy vznikajú len v súčasnosti.
  - d) frazémy vznikali v minulosti, ale zároveň vznikajú aj v súčasnosti.
4. V ktorej možnosti sa nenachádza pranostika?
  - a) Katarína na ľade, Vianoce na blate.
  - b) Keď na Sergeja vetry dujú, po celú zimu nás navštevujú.
  - c) *Medardova kvapka 40 dní kvapká.*
  - d) Čo ťa nepáli, nehas!
5. Ktorá možnosť nie je pravdivá?
  - a) Gramatické tvary frazém môžeme meniť.
  - b) Sú súčasťou bežnej komunikácie.

c) Vznikajú na základe prenesenia významu.

d) Frazémy môžu obsahovať aj archaizmy.

6. Určte, či je tvrdenie pravdivé (P) alebo nepravdivé (N):

Frazeologizmy majú obrazný charakter. P – N

Môžu mať intelektuálny alebo ľudový pôvod. P – N

Neumožňujú nám komplexnejšie vystihnúť skutočnosť. P – N

Frazeologizmus pozostáva z jedného slova. P – N

Príloha 2 Pexeso – *Frazeologizmy*

Kto seje vietor,
Malá hľba
Darovanej kobyly
Čo sa babe chelo,
Kde nič nieto,
Nikomú nepadajú
Množia sa

žne búrku.
pýta viac.
nepozerať na zuby.
to sa jej prisnilo.
tam ani smrť neberie.
pečené holuby do úst.
ako huby po daždi.

**Kto sa topí,
Aká bolesť,
Bieda je
Kocúr nie je doma,
Katarína na blate,
Lacné mäso,
Za málo peňazí,
Ja nič,**

**aj britvy sa chytá.
taká masť.
najlepší majster.
myši majú hody.
Vianoce na ľade.
riedka polievka.
málo muziky.
ja muzikant.**

Mrcha ovca,

Ja pán, ty pán,

Nech psom tráva rastie,

Kto počtuje,

Reči sa vrvia,

**Robota má horký
korienok,**

čo od čriedy uteká.

kto bude kravy pásť?

keď kone podochnú.

ten gazduje.

chlieb sa je.

ale sladké ovocie.

Príloha 3 Pracovný list – tvorivé písanie

Neviem, kedy som zaspal. Prebralo ma hučanie vln, rozbíjajúcich sa o skaly. Striasol som sa pod sprškami chladivej vody. Proti prúdu plával veľký vlečnik s rozviatou trojfarebnou zástavou. Z paluby si ma prezerali ďalekohľadom. Rozzúrene som im zahrozil, ale oni si to zle vysvetlili a priateľsky odkývali. Hladina sa pomaly upokojovala. Sklonil som hlavu do jej úrovne a videl som bezhraničnú pláň, trblietajúcu sa v slnku, ktorá prechádzala v diaľke v belasú oblohu. Obzor zmizol, všetko sa navzájom prestupovalo. Bezrozmerné. Voda pokojne, rovnomerne uplývala a ani jej nenapadlo obrátiť sa k prameňu. Hlava ma páčila, krv divo búšila o steny. Hrdlo zovreté od smädu. Ľahol som si dolu bruchom, hlavu strčil do vody. Zdalo sa mi, že voda sa vyparuje pri dotyku s horúcou kožou. Potom som sa napil. Pil som dlhými dúškami a necítil som žiadnu chuť.

Keď som odtrhol ústa od hladiny, zbadal som neďaleko brehu psa, ktorý sa trepal vo vode, akoby sa topil. Nevedel som, či psy vedia plávať; tento sa tuším ešte nestačil naučiť. Chcel som skočiť za ním a vytiahnuť ho, potom som však zbadal dlhú haluz. Podal som mu ju, pes múdro do nej zaťal zuby a dal sa vytiahnuť na breh. Bol malý a tipoval som, že aj mladý; takmer šteňa. Mokrú srst' zlepenú, naježenú. Triasol sa na celom tele, nevedel som, či od strachu, alebo od zimy. Bol to zrejme jeden z psov odsúdených milosrdnými majiteľmi, ktorí nemajú svedomie zahlušiť svojho nemého priateľa; iba ho odvečú ďaleko od budy v nádeji, že nenájde cestu späť. Položil som ho na horúce kamene; nech sa osuší a zohreje. Napadlo mi, že pes nepatrí zrejme nikomu, teda si ho môžem nechať. Ved' som mu zachránil život. Chytil som sa tejto myšlienky, usmieval som sa na psa, hladkal som ho, prihováral som sa mu neznámou rečou. Bol som veľmi rád, že konečne budem mať aj ja psa, tak ako všetci susedia. Spriatelím sa s ním, vycvičím ho podľa nejakej príručky pre cvičiteľov psov, neurobíme bez seba ani krok. Nebudem ho ponižovať strážnymi úlohami, spávať bude na mojej posteli. Tak som sa rozradostil, že som si opäť ľahol na chrbát a položil som si psa na prsia. Dôverčivo sa schúlil do kľbka a vyhrieval sa na pražiacom slnku. Keď sa osušil, hneď ožil.

Začal sa vrtieť, liezol mi po prsiach a usadil sa na pleci. Cítil som na krku jeho ňufák, jeho dych, jeho vlhký drapľavý jazyk. Zrazu som sa naľakal, že sa mi môže zahryznúť do krčnej tepny. Až mi celé telo zmeravelo od strachu; po chrbte prebehlo strnulé mrazenie. Chcel som ho chytiť a dať dolu z pleca, ale pri prudkom pohybe som ho pichol do oka.

Úlohy k textu:

1. Dokážte, že ukážka obsahuje znaky rozprávania.
2. Vyhľadajte jazykové prostriedky typické pre rozprávanie.
3. Preštylizujte časť ukážky tak, že do nej vložíte prítomný čas.
4. Akú úlohu plní v rozprávaní dialóg?
5. Aký je rozdiel medzi autorskou rečou a rečou postáv?
6. Nájdite v ukážke ďalšie slohové postupy. Aká je ich úloha pri rozprávaní?
7. Kto je rozprávačom príbehu?
8. Dopíšte záver príbehu a vymyslite názov rozprávania.

Veľkomoravské obdobie (800 – 1000)

Prvým útvarom na území dnešného Slovenska, ktorý by bolo možné označiť ako ranú formu štátu, bola Veľkomoravská ríša (833 – 906). Moravské knieža Mojmír porazil v roku 833 nitrianske knieža Pribinu, vyhнал ho a obe kniežatstvá spojil pod svoju vládu. Veľkomoravské kniežatá Mojmír a jeho synovec Rastislav museli bojovať proti politickému a kultúrnemu vplyvu Východofranskej ríše, ktorý upevňovali franskí kňazi latinskou liturgiou, nezrozumiteľnou nášmu ľudu. Posilu sa Rastislav rozhodol hľadať u cisára Byzancie – *Michala III.* Ten žiadosti posolstva vyhovel a roku **863** vyslal na Veľkú Moravu misiu vedenú *solúnskymi bratmi Konštantínom* (827 – 869) a **Metodom** (815 – 885). Oni priniesli zo svojej vlasti **dvojkríž**, ktorý sa stal symbolom Slovenska (a dnes je súčasťou slovenského štátneho znaku). Obaja poznali slovanské nárečie z okolia svojho rodiska. Konštantín zostavil pred príchodom na naše územie prvé slovanské písmo – **hlaholiku** a spolu s Metodom priniesli prvý slovanský a bohoslužobný (liturgický) jazyk – **starosloviencinu**. Knieža Rastislav ich poveril založením učilišťa, v ktorom by vyučili kňazov ovládajúcich reč ľudu. Misijná činnosť oboch bratov marila úsilie franských feudálov o nadvládu nad Veľkomoravskou ríšou. Franskí kňazi oboch bratov obvinili pred pápežom z bohorúhačstva, a preto sa obaja vypravili do Ríma (867) obhajovať slovanskú bohoslužbu. Pápež Hadrián II. povolil slovanskú liturgiu, schválil staroslovienske preklady bohoslužobných kníh a vymenoval Metoda za arcibiskupa. Chorľavý Konštantín vstúpil v Ríme do gréckeho kláštora a prijal meno Cyril. Onedlho zomrel. Cestou späť na Veľkú Moravu Metoda uväznili na dva roky vo Franskej ríši. Medzitým sa stal vládcom Svätopluk. Metoda pustili až po zákroku pápeža. Vrátil sa do Veľkomoravskej ríše, kde pokračoval v činnosti v učilišti, prekladal knihy a zákonníky. Franskí duchovní (medzi inými biskup *Wiching*) si získali dôveru Svätopluka a mali na neho vplyv. Po smrti Metoda pápež zakázal slovanskú bohoslužbu (885). Svätopluk sa priklonil k latinskej liturgii, preto väčšina žiakov musela odísť pred prenasledovaním. Uchýlili sa do Bulharska, na Kyjevskú Rus a do Čiech.

(Zdroj: E. Hánová a kol. – Zmaturuj z literatúry 1)

Prečítajte si text a určte, či je tvrdenie pravdivé (P) alebo nepravdivé (N):

1. Vo Východofranskej ríši liturgickým jazykom bola latinčina.
2. Konštantín a Metod prišli zo Solúna.
3. Konštantín a Metod vytvorili slovanský jazyk hlaholiku.
4. Súčasťou nášho štátneho znaku je dvojkríž, ktorý priniesli bratia Konštantín a Metod.
5. Konštantín a Metod pomáhali franským kňazom.
6. Činnosť Konštantína a Metoda prekážala franským kňazom.
7. Konštantín a Metod v Ríme obhajovali slovanskú bohoslužbu.
8. Pápež Hadrián II. zakázal slovanskú liturgiu.
9. Metod prijal meno Cyril.
10. Metodovi žiaci utiekli pred prenasledovaním.

